

VU Research Portal

Mooie Barend

Scholten, W.F.

2012

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Scholten, W. F. (2012). *Mooie Barend: Biografie van B.W. Biesheuvel 1920-2001*. Uitgeverij Bert Bakker.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

SAMENVATTING MOOIE BAREND

In deze biografie gaat het om het leven van Barend Willem Biesheuvel, leider van de Antirevolutionaire Partij (ARP) en minister-president van Nederland (1971-1973). Zijn bekendste bijnaam was ‘Mooie Barend’, vanwege zijn lengte (1.97 meter) en zijn *good looks*. Biesheuvel werd op 5 april 1920 geboren in de Houtrokpolder, een typisch Nederlandse polder tussen Amsterdam en Haarlem. Zijn voorouders hadden zich in die streek gevestigd nadat ze het Land van Heusen en Altena, in het zuiden van het land, verlaten hadden. Barend was het een na jongste kind van Arie Biesheuvel en Johanna Margaretha Troost en had twee broers (Aart en Leendert) en twee zussen (Maartje en Steintje). Zijn vader was net als zijn opa en overgrootvader akkerbouwer. Op de boerderij de *Westhoff* had Barend een onbezorgde jeugd. Hij fokte konijnen, ging op school in Spaarndam en genoot van het leven op en rond de boerderij. Zijn grootste hobby's waren voetballen en schaken.

De liefde voor de politiek werd hem meegegeven door zijn vader, die - net als zijn vader - actief was in de Antirevolutionaire Partij, de oudste politieke partij van Nederland. De leden waren voor het grootste deel lid van de Gereformeerde Kerk, een orthodoxe afsplitsing van de Hervormde staatskerk. Arie Biesheuvel was wethouder en actief in tal van maatschappelijke organisaties, zoals de Christelijke Boeren- en Tuinders Bond (CBTB). Met zijn vader bezocht Barend in de jaren dertig verkiezingsbijeenkomsten, zoals van ARP-leider Hendrikus Colijn, toen premier van het land. Het maakte grote indruk op hem. Hij verdiepte zich vanaf die tijd in kwesties van geloof en politiek.

Op de middelbare MULO-school in Haarlem ontmoette hij zijn latere vrouw: Wilhelmina Jacoba Meuring. Een vrouw met een duidelijke mening, die wist wat ze wilde. Als vervolgopleiding koos Barend voor het gymnasium, waar hij geen briljant leerling was, maar wel goed kon meekomen. In deze tijd bezocht de scholier verschillende kerk, op zoek naar het geloof dat bij hem paste: niet te orthodox, te streng en te benepen. Barend bleek een jongen te zijn die vrij veel op zichzelf was en weinig moest weten wat jeugdverenigingen en de AR-propagandaclub in zijn woonplaats. Liever las hij in alle stilte boeken. Op advies van zijn vader ging hij in 1940 rechten studeren aan de Vrije Universiteit in Amsterdam, een gereformeerde universiteit, gesticht door de stichter van de ARP en zijn grote voorbeeld: Abraham Kuyper.

Toen de universiteit gesloten werd volgde Barend clandestien colleges bij professoren aan huis en dook onder op de boerderij om zo aan de *Arbeitseinsatz* van de Duitsers te ontkomen. Hij ging niet in het verzet, wat opmerkelijk was, omdat in zijn directe omgeving vrijwel iedereen dat wel deed. Barend studeerde stug door en behaalde in 1945 zijn bul. Toen trouwde hij met zijn Mies. Via zijn vader kreeg hij zijn eerste baan: secretaris van de voedselcommissaris van Noord-Holland. Hij moest de boeren in de regio ‘zuiveren’, nagaan of ze hadden

samengewerkt met de Duitsers of niet. Van zijn baas, Johan de Veer, leerde hij hoe belangrijk presentatie was: met charme en flair kreeg je veel voor elkaar. Na twee jaar vertrok hij naar de Stichting voor de Landbouw, waar hij secretaris buitenland werd. Hij moest namens de organisatie, die de belangen van de landbouw bij de politiek bepleitte, de internationale contacten aanhalen. Zo was hij betrokken bij de Marshall-hulp en de eerste stappen op weg naar de Europese Economische Gemeenschap (EEG).

In 1952 werd Barend Biesheuvel secretaris van de CBTB, de boerenbond waar zijn vader ook actief in was. Het was de kleinste van de boerenorganisaties, maar zeer actief en via deze club maakte Biesheuvel deel uit van het zogeheten Groene Front, de machtige lobbyclub van landbouwmensen in politiek en bedrijfsleven. In 1955 werd hij gevraagd om lid van de Tweede Kamer. De ARP had altijd een afgevaardigde uit de landbouw in hun midden. In 1959 werd Biesheuvel voorzitter van de CBTB en lid van het bestuur van het Landbouwschap, die de belangen van de landbouw bij de politiek bepleitte. Zo had hij drie petten op: als boerenvoorman streed hij voor de belangen van 'zijn' mensen. Als lid van het bestuur van het Landbouwschap werden die belangen opnieuw besproken en 'doorgegeven' aan overheid en politiek. En als Kamerlid oordeelde hij vervolgens over nog steeds dezelfde belangen. Biesheuvel werd invloedrijk.

Als Kamerlid wist hij de aandacht op zich te vestigen als scherp debater en met eigenzinnige standpunten. Biesheuvel werd ook lid van het Europees Parlement, waar hij ontdekte dat de samenwerking van christendemocratische partijen prima functioneerde. Hij was woordvoerder namens zijn fractie bij de gevoelige kwestie rond Nieuw-Guinea, waardoor spanningen ontstonden met Indonesië. Na een reis door India maakte hij zich sterk voor meer ontwikkelingshulp. Wat hem betrof mocht er zelfs een speciale belasting komen voor de hulp aan de allerarmsten in de wereld. Het Plan-Biesheuvel hield in dat een procent van ons nationaal inkomen naar die hulp zou moeten gaan.

Binnen de ARP woedde een debat over de koers van de partij, waarbij hij aan de kant stond van de vernieuwers. De partij schoof op in progressieve richting, vooral door het idealisme van partijvoorzitter W.P. Berghuis. Die herkende het talent van Biesheuvel en maakte hem in 1963 een van de drie lijsttrekkers bij de verkiezingen. Ondanks het zetelverlies van zijn partij werd Barend Biesheuvel minister van Landbouw en vicepremier (belast met de relaties met Suriname en de Nederlandse Antillen) in een kabinet met de liberale VVD. Als minister bouwde hij veel gezag op, vooral als onderhandelaar in Brussel waar het gemeenschappelijk landbouwbeleid van de EEG werd vorm gegeven. Hij bleek een slim en energiek strateeg, zelfs tot diep in de nacht. Vanuit zijn boerenachtergrond wist hij veel van de problematiek af, waardoor zijn gezag groeide.

Na de val van het kabinet (over de inrichting van de Nederlandse omroep) bleef hij minister en vicepremier in het centrumlinkse kabinet-Cals. Ook met de

socialisten kon Biesheuvel het goed vinden. Maar door incidenten (zoals de opstand van jongeren en het huwelijk van prinses Beatrix met Claus) en een verslechterde economie bezweek ook dit kabinet voor de eindstreep. Een motie van de leider van de Katholieke Volks Partij (KVP) was de directe aanleiding, tot woede van Biesheuvel, die de daarop volgende kabinetsformatie een hoofdrol speelde. Uiteindelijk kwam er een interim-kabinet van KVP en ARP, waar Biesheuvel opnieuw deel van uitmaakte.

Bij de verkiezingen van 1967 werd hij lijsttrekker, na een harde interne strijd met Bauke Roolvink. De ARP had een vooruitstrevend program en noemde zich 'evangelisch-radicaal'. Veel jongeren en intellectuelen voelden zich door de partij aangesproken. Mede dankzij de populariteit van de tijdelijke premier, Jelle Zijlstra, won de ARP twee zetels en mocht Biesheuvel formateur worden. Hij faalde omdat hij geen geschikte ministers kon vinden en te weinig (zelf)vertrouwen had om het er op te wagen. Ook een deel van zijn eigen partij werkte hem tegen.

Teleurgesteld ging hij terug naar de Tweede Kamer, waar hij fractievoorzitter werd. Ondanks zijn twijfels om de Haagse politiek te verlaten, zette hij zich aan zijn taak en wist zich met zijn zogeheten 'schoten voor de boeg' te profileren als een gezaghebbend, onafhankelijk criticaster van het centrumrechtse kabinet. Een aantal progressieve jongeren die op de ARP hadden gestemd noemden zich 'spijstemmer'. Samen met andere critici – die een vooruitstrevender beleid voorstonden – organiseerden ze zich als 'radicalen'. Zijn doel om in die roerige zestiger jaren de eenheid van de ARP te bewaren en ook de kritische radicalen binnenboord te houden, zou hem grotendeels lukken. Radicale leden van de KVP traden in 1968 wel uit de partij en vormden de Politieke Partij Radicalen (PPR).

Op één punt leidde Biesheuvel een smadelijke nederlaag. Hij was het oneens met de hoogte van de inflatiecorrectie, waar de liberale VVD zich sterk voor maakte. In een debat in november 1969 moest hij op het laatste moment zwichten voor het machtswoord van de minister van Financiën. Biesheuvel had zijn hand overspeeld en werd hardhandig op de grenzen van zijn invloed gewezen. Vanaf dat moment zette hij zich steeds meer in om ARP, KVP en CHU tot eenheid te bewegen. Daarbij moest hij voorzichtig opereren, omdat de radicalen in zijn partij daar weinig voor voelden. Zij vreesden dat het samenwerkingsverband een conservatieve, weinig aansprekende middenpartij zou worden.

De inzet van Biesheuvel voor die samenwerking leverde hem uiteindelijk het premierschap op. In een geheim overleg in Londen in 1970 werd hem dat aangeboden en na de verkiezingen een jaar later slaagde hij er deze keer wel in een kabinet te vormen. Om aan een meerderheid te komen moest een nieuwe partij deel gaan uitmaken van de centrumrechtse coalitie: DS'70, een rechtse afsplitsing van de Partij van de Arbeid. Leider hiervan was Willem Drees jr, zoon van oud-premier Drees en thesaurier-generaal van Financiën. Hij eiste

meer bezuinigingen, omdat de economie verslechterde en de inflatie enorm toenam. De ‘oude’ partijen vonden hem te radicaal, maar konden niet om hem heen.

Het kostte premier Biesheuvel veel moeite de ministers op één lijn te krijgen. Ze werden door onderlinge tegenstellingen geen team. De nachtenlange vergaderingen over de begroting voor 1972 en de aanhoudende pleidooien van DS’70 om in te grijpen en met een loonmaatregel de inflatie en halt toe te roepen, leidde tot grote spanningen. De voorgenomen vrijlating van drie Duitse oorlogsmisdadigers (de zogenaamde Drie van Breda) zorgde in februari 1972 ook voor politieke problemen, zodat de sfeer er niet beter op werd. Biesheuvel ontkende dat er crisis dreigde in zijn kabinet, maar in de zomer van dat jaar bezweek zijn ploeg aan de onderlinge twisten. DS’70 verzette zich tegen extra bezuinigingen op de departementen van de twee ministers uit die partij.

Daarnaast wilden ze de verzekering dat het kabinet zou ingrijpen om de lonen te matigen, wat vooral ARP-minister Jaap Boersma weigerde. Hij wilde vrijwillig tot overeenstemming komen met werkgevers en vakbonden. Biesheuvel durfde het niet aan zijn minister tot meer daadkracht aan te zetten, omdat Boersma gesteund werd door de ARP-fractie. De eenheid van de partij was hem meer waard dan het tegemoet komen aan DS’70. De ministers van die partij voelden zich steeds meer in een isolement gedrukt en weigerden daarop de bezuinigen voor hun rekening te nemen. Zij boden hun ontslag aan.

Minister-president Biesheuvel gaf hen daarop de schuld van de crisis en weigerde aanvankelijk een poging tot herstel van het kabinet. Hij betichtte hen ervan de sfeer in het kabinet verslechterd te hebben, waardoor er niet met hen niet te werken viel. Na herhaaldelijk aandringen van VVD en CHU werd alsnog getracht DS’70 weer binnen boord te halen (ook omdat er plotseling extra geld werd gevonden), maar de aanpak van de inflatie bleef een geschilpunt. Even werd nog overwogen met de vier overgebleven partijen een minderheidskabinet te vormen, maar de fracties van KVP en ARP verzetten zich daartegen. Zij wensten de overstap te maken naar een kabinet met de progressieve partijen PvdA, PPR en D’66.

Biesheuvel voelde daar niets voor, omdat die partijen op een aantal punten te radicale standpunten innamen en zijn kabinet zwaar hadden bekritiseerd. Toen hem werd gevraagd opnieuw lijsttrekker te worden, hield hij een voorbehoud op het punt van de samenwerking met de PvdA. Het zou voor hem een reden kunnen zijn de politiek te verlaten, zo stelde hij. Niettemin werd hij lijsttrekker met onder zich op de lijst twee fervente voorstanders van samenwerking met de socialisten: Willem Aantjes en Jaap Boersma. In een boeiende verkiezingscampagne bood de ARP een verdeelde aanblik: Biesheuvel verdedigde zijn kabinetsbeleid, terwijl de andere twee kopstukken de VVD bekritiseerden en lonkten naar de PvdA. Toch wist de ARP een zetel te winnen. De daarop volgende kabinetsformatie werd er een van ‘macabere schoonheid’, zoals VVD-leider Hans Wiegel later zou opmerken. De progressieve partijen

weigerden te onderhandelen, omdat de confessionele partijen voor de verkiezingen geen stembusakkoord met hen wensten te sluiten. Informatieur Ruppert (ARP) en formateur Jaap Burger (PvdA) wisten behendig een centrumrechts kabinet te voorkomen en een links minderheidskabinet met gedoogsteun van KVP en ARP te vormen. In de complexe formatie verloor Barend Biesheuvel het van de meerderheid van zijn fractie, doordat tijdens een impasse Boersma werd overgehaald minister te worden in het nieuwe kabinet, zonder toestemming te vragen aan partijleider Biesheuvel. Dit ‘verraad’ werd hem in de ARP zwaar aangerekend, maar nadat ook partijgenoot De Gaay Fortman toegezegd had minister te willen worden, kon formateur Burger verder werken aan het linkse kabinet. Na drie maanden moest Biesheuvel vanwege grondwetsbepalingen kiezen tussen het Kamerlidmaatschap – en dus onderhandelaar tijdens de formatie – en het premierschap. Hij koos voor het laatste en verloor daarmee grip op de kabinetsformatie.

Zijn opvolger als fractievoorzitter, Aantjes, was voorstander van het kabinet met de linkse partijen en wist samen met de KVP met hen tot een vergelijk te komen. Op 3 mei 1973 kwam het kabinet onder leiding van PvdA-leider Joop den Uyl tot stand. Biesheuvel hield woord en verliet de politiek, omdat hij dit resultaat niet voor zijn rekening wenste te nemen. Ondanks pogingen van de gewone leden hem terug te krijgen als leider, bleef hij bij zijn besluit en richtte hij zich vooral op functies in het bedrijfsleven. Hij wist een groot aantal commissariaten te bemachtigen en deed een aantal ‘klussen’ voor de overheid, zoals het verbeteren van de procedures binnen de EEG. Af en toe bemoeide hij zich nog met de politiek, zoals tijdens de formatie van 1994 toen het Christen Democratisch Appel (CDA), waar zijn ARP in was opgegaan, voor het eerst buiten de regering dreigde te komen. Kritisch bleef hij de partij volgen, die hij van teveel pragmatisme beschuldigde. Een opmerkelijk verwijt, omdat Biesheuvel door anderen als een modern pragmaticus werd gezien. Hijzelf vond dat hij weldegelijk vanuit zijn christelijke principes politiek had betracht, alleen was hij zuinig met al te vrome woorden.

Na veel adviezen te hebben geschreven over uitlopende onderwerpen – waaronder zijn geliefde Nederlandse Antillen – werd Barend Biesheuvel in het jaar 2000 ziek. Op 29 april 2011 overleed hij in het ziekenhuis van Haarlem. Hij werd herdacht als een politicus die zich met hart en ziel had ingezet voor de (christen)democratie.

Mooie Barend was de laatste leider van de ARP. In een tijd van secularisatie en deconfessionalisering wist hij de partij overeind te houden. Maar deze leider had, hoe geliefd hij ook was bij zijn achterban, zijn beperkingen. Op beslissende momenten liet hij door zijn opvliegende karakter én zijn onzekerheid beïnvloeden, waardoor zijn politieke betekenis achteraf gezien beperkt is gebleven. Wat in hem geprezen wordt is zijn strijd voor meer openbaarheid in het bestuur en meer invloed van de kiezers op de besluitvorming, onder meer door de instelling van een referendum.

